

Programmabegroting 2018

Versie: 4.0.0.0.0

Beleidsterrein 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Leiden en de Leidse regio zijn met een relatief krachtige economie in de positie om de lokale en regionale economie versterkt te laten groeien. De lokale overheid kan daarbij helpen. Initiatieven van bestaande én startende ondernemingen en kennis en opleidingsinstellingen dragen bij aan de versterking van de groei. Kennis en valorisatie van die kennis de bron van de huidige Leidse welvaart en hoe sneller die kennis in de praktijk leidt tot nieuwe bedrijven en patenten des te beter het is voor de samenleving en de economie. MBO Rijnland, Hogeschool, LUMC en Universiteit zijn daarom gewaardeerd partner in Economie 071 en in de ontwikkeling van HUBspot.

De gemeente gaat vanuit haar faciliterende rol door met haar bijdrage aan de groei onder meer door inzet op accountmanagement voor bedrijven, bestrijding van de leegstand in bedrijfsgebouwen, bijdragen aan startende ondernemingen en het Startersfonds. Ook de bijdragen aan de regionale ontwikkelingsmaatschappij Innovation Quarter zullen worden voortgezet.

Op de wat langere termijn zijn ook activiteiten op het terrein van onderwijs en arbeidsmarkt van belang omdat de economische groei gedragen moet worden door een goed opgeleide en deels ook internationaal georiënteerde beroepsbevolking. De verwachting is dat van een versterkte economische groei de gehele beroepsbevolking zal profiteren.

Doelen en prestaties bij 3B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Doel	Prestatie
3B1 Sterker ondernemersklimaat	3B1.1 Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden
	3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap
3B2 Meer kennisintensieve bedrijvigheid	3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

3B1.1 Faciliteren van bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

Regeldruk / dienstverlening ondernemers

Leiden vindt goede dienstverlening aan ondernemers belangrijk. Met ingang van 2016 doet de gemeente mee aan de tweejaarlijkse onderzoeken: de Peiling Ondernemersklimaat (POK) en de Monitor Lokaal Economische Kracht. Deze onderzoeken kunnen het ondernemersklimaat meten en deze vergelijken met de andere steden die ook meedoen. Naar aanleiding van de onderzoeksresultaten wordt bekeken welke acties nodig zijn om de dienstverlening, het vestigingsklimaat, digitaal bedrijvenloket, vergunningen en economisch profiel te verbeteren. Ten aanzien van de motie 'Leidse proef met regelvrije zones' onderzoeken wij wat de mogelijkheden en randvoorwaarden voor een regelluwe zone in Leiden zijn en welke lessen geleerd zijn uit pilots met regelluwe zones in andere steden. Tegelijkertijd wordt onderzocht op welke locaties in Leiden we een pilot regelluwe zones gaan organiseren.

Starters

Sinds 2016 organiseert Economie071 samen met startersdagen.com succesvolle regionale Startersavonden. Ook gemeente Leiden is hierbij aanwezig. Ook in 2018 organiseren wij deze bijeenkomsten. Verder stimuleren we wedstrijden voor startende ondernemers zoals bijvoorbeeld Gulliver en ontmoetingen tussen bedrijven en studenten zoals bijvoorbeeld Science meets business. Afhankelijk van de visie op de verdere doorontwikkeling van het Leiden Bio Science Park is de verwachting dat daar opnieuw een startersprogramma wordt opgezet. In 2017 is immers het driejarig startersproject in Leiden Bio Science Park afgelopen. Gezien de groeiambitie van de huidige 18.000 naar 28.000 banen is het ontwikkelen van een ondersteuningsprogramma voor starters in de voor Leiden Bio Science Park relevante richtingen zeker gewenst.

Aanbesteding overheidsopdrachten

Het inkoopbeleid is strak ingeregeld in Europese en landelijke regelgeving, daarom is het belangrijk ons bewust te zijn van de (on)mogelijkheden om lokaal aan te besteden en te gunnen. Leiden scoort in algemene zin goed in de verhouding van aanbesteding van opdrachten aan lokale versus niet-lokale ondernemers. In 2016 kochten wij 39% van het totaal besteedde inkoopbedrag in bij ondernemers uit de Leidse regio. Dit was 6 miljoen meer dan het jaar ervoor.

Deze ontwikkeling blijven wij stimuleren door jaarlijks een branchegerichte informatiebijeenkomst te organiseren waar wij lokale ondernemers wegwijs maken in de platforms waar zij opdrachten kunnen vinden. Daarnaast vergroten wij de kennis van het Leidse ondernemerslandschap in de gemeentelijke organisatie. Hierin werken we nauw samen met de ServiceEenheid Inkoop van Servicepunt71.

Coöperatief Leids Startersfonds

Om de winkelleegstand te bestrijden en tegelijk het startende ondernemerschap te stimuleren, is door een aantal geldschieters eind 2014 het Coöperatief Leidse Starterfonds in het leven geroepen. De coöperatie deed een verzoek aan de gemeente tot deelname en op deze uitnodiging zijn we ingegaan. Sinds begin 2015 is het fonds operationeel en heeft zij verschillende ondernemers kunnen laten starten. De gemeente vindt het belangrijk om dit initiatief te tonen en zo veelbelovende winkeliers toch te kunnen voorzien van financiering. Na een opstartperiode en met behulp van goede communicatie, zien we nu dat het aantal aanvragen voor het fonds toeneemt. Medio 2017 waren er inmiddels acht deelnemers aan het fonds. We verwachten dit aantal ook in 2018 verder uit te bouwen.

Bio Based Economy en Space

Onderzoek geeft aan dat er economische kansen liggen op het gebied van biobased economy, het vitaliteitscluster en space. Leiden (kennisinstellingen, bedrijven en gemeente) participeert actief in de drie genoemde clusters zonder trekker te zijn. Biobased economy en space zijn opgenomen in de Inhoudelijke Agenda van Holland Rijnland. Holland Rijnland is hiervan de trekker en heeft bijvoorbeeld een Cofinancieringsfonds om initiatieven te steunen. Verwachting is dat in 2018 een inhoudelijke agenda voor Space is opgesteld en de organisatie om deze te kunnen (laten) uitvoeren is bepaald. In 2018 vindt het Space Studies Programme plaats. Dit is een internationaal wetenschappelijk programma op het onderwerp Space. Ruim 130 veelbelovende medewerkers verblijven negen weken in Delft en volgen diverse programma's in Delft, Den Haag en Noordwijk en Leiden. Partners hierin zijn de Universiteiten, Delft en Leiden, de gemeenten Delft, Leiden, Den Haag, Noordwijk, Provincie Zuid-Holland, InnovationQuarter, de marketingbureaus van deze gemeenten, Netherlands Space Office en TNO. Ook inwoners zijn op publieksbijeenkomsten van harte welkom. De gemeente Leiden voert samen met de Universiteit Leiden en de gemeente Delft en de TU Delft momenteel gesprekken over de nieuwe vestigingsplaats van SRON (Netherlands Institute for Space Research). Dit Nederlandse expertisecentrum voor onderzoek vanuit de ruimte, zowel up- als downstream, oriënteert zich momenteel op een nieuwe vestigingsplaats. Vestiging in deze regio zou een forse versterking zijn van de economische structuur rondom space gerelateerde bedrijven. Mogelijk krijgen deze gesprekken in 2018 een vervolg.

3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap

Binnen de subsidie aanvragen voor het onderwijs innovatie budget (ingediend door docenten en betrokkenen van de Leidse onderwijsinstellingen) is een aantal projecten benoemd die zich richten op het aanleren en versterken van vaardigheden die nodig zijn voor de arbeidsmarkt van de toekomst. Het gaat hierbij om 21st century skills zoals digitale leeromgeving en bewustwording en omgaan met een veranderende digitale wereld, maar ook om het stimuleren van vaardigheden zoals onderzoekend leren. Deze projecten zullen in het schooljaar 2017 – 2018 ten uitvoer worden gebracht.

Daarnaast participeert gemeente in het project onderwijs & arbeidsmarkt van economie 071 waarin we de aansluiting tussen beide sectoren binnen de Leidse regio nog verder willen verbeteren en blijft de gemeente organisaties zoals Technolab ondersteunen die leerlingen en studenten sneller in contact brengen met de beroepspraktijk en ondernemerschap.

3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

Innovation Quarter

Kennisintensieve bedrijvigheid is een van de motoren van de Leidse economie. Sinds 1 januari 2014 werkt InnovationQuarter aan een economisch sterkere regio, stimuleren zij innovatie en ondernemerschap, zorgen ervoor dat ondernemingen die willen (door)groeien daar financiering voor vinden, zorgen zij voor meer samenwerking tussen ondernemers en waar nodig kennisinstellingen, verbinden zij spelers in het innovatie ecosysteem en zetten zij de regio nationaal en internationaal op de kaart als innovatieve hotspot. InnovationQuarter heeft drie kerntaken namelijk Business Development, Foreign Investment en Capital.

In 2017 heeft een evaluatie over InnovationQuarter plaatsgevonden. Gezien een eerdere evaluatie van het ministerie van Economische Zaken is de verwachting dat de subsidiëring van InnovationQuarter blijft doorgaan. De gemeente Leiden heeft in 2017 (waarschijnlijk) de bijdragen aan het Participatiefonds en het Proof of Conceptfonds Uniiq verhoogd.

Andere aandeelhouders in de twee fondsen zijn bijvoorbeeld de Universiteit Leiden, het LUMC, Ministerie van Economische Zaken, Provincie Zuid Holland en gemeenten Delft, Rotterdam, Westland en Den Haag. De gemeente Leiden heeft overigens in het totaal van de fondsen een relatief beperkte inbreng.

Medical Delta

Medical Delta is een samenwerkingsverband in Zuid Holland dat voortbouwt op de kracht van de founding partners: Erasmus MC, Erasmus Universiteit Rotterdam, Tu Delft, Universiteit Leiden en LUMC. Gedurende de jaren zijn vele partners aangesloten bij Medical Delta waaronder regionale en lokale overheden: provincie

Zuid Holland, Rotterdam, Delft, Leiden en in 2016 de hogescholen van Rotterdam, Den Haag en Leiden. Verder zijn ook diverse kennisinstelling zoals TNO en tientallen bedrijven aangesloten. Medical Delta heeft een vijftal Living Labs georganiseerd die een oplossing kunnen bieden om te voorkomen dat nieuwe concepten, producten en diensten in de zorg stranden. De complexiteit van de zorgmarkt met vele stakeholders zoals aanbieder, eindgebruiker, betalende partij, medegebruiker en regelgever hebben allen invloed op het commerciële succes. Dit maakt het opstellen van een investeringsstrategie als het ontwikkelen van een businessmodel complex. In 2018 zullen de eerste resultaten van de vijf Medical Delta Living Labs bekend zijn.

Biomedisch onderzoeksteam TNO naar Leiden

Recent heeft TNO besloten het biomedisch onderzoeksteam van Zeist naar Leiden Bio Science Park te verplaatsen. In eerste instantie had TNO voor ogen om met name de biomedische onderzoeksgroep die gebruik gemaakt van een Accelerator Mass Spectrometer (AMS) naar het Leiden BioScience Park te verhuizen. Een AMS is een gevoelig apparaat waarmee de effecten van geneesmiddelen bij heel lage doseringen worden geanalyseerd. Omdat de dosering van de geneesmiddelen zo extreem laag is kunnen potentiële geneesmiddelen zonder gevaar op mensen, zelfs kinderen, worden getest op hun werking in het menselijk lichaam. Dit is een superieure aanpak vergeleken bij het met grote doseringen uitproberen bij proefdieren. Met de AMS kan het geneesmiddelenonderzoek daardoor sterk versneld worden en wordt het beroep op proefdieren aanzienlijk verminderd. Gezien het succes van de biomedische onderzoeksgroep is onlangs het plan opgevat om de capaciteit van deze groep na verhuizing naar Leiden te verdubbelen door een tweede AMS aan te schaffen en de personele bezetting uit te breiden. Inmiddels wordt voorzien dat ook de andere onderdelen van het biomedische onderzoek en het bijbehorende management vanuit Zeist naar Leiden zullen verhuizen. Het betreft circa 75 personen. Vanaf 2015 zijn de gesprekken met de Universiteit Leiden, LUMC en de gemeente hierover gaande. Dit leidde inmiddels al tot vergaande samenwerking tussen de kennispartners op het gebied van kindergeneeskunde en de preventie van Diabetes type II. Daarnaast zijn er samenwerkingsbesprekingen tussen LUMC en TNO op het terrein van diabetes en andere metabole ziekten, onder de noemer "leefstijl als medicijn". Hierin wordt de kennis van TNO op het gebied van preklinisch onderzoek, systeembioïologie en gedragsonderzoek gecombineerd met de uitmuntende klinische expertise van het LUMC. TNO maakt enorme hoge kosten om de AMS te verhuizen. Via de Kaderbrief 2018-2021 is in het budget kennis-economie / universitaire ontwikkelingen een budget van 400.000 euro geoorloofd (zie ook bijzonder programma Kennisstad). De genoemde ontwikkelingen zijn een zeer welkome aanvulling op het Leiden Bio Science Park.

Expat Centre Leiden

Gezien de profilering als internationale kennisregio en de vergaande internationalisering, is het van groot belang te beschikken over een goed functionerend Expat Centre Leiden (ECL). Met het ECL wil de regio Leiden door het snel en efficiënt afhandelen van (rijks-) overheidsdienstverlening en door de verstrekking en levering van vraag gestuurde informatie en activiteiten, een positieve bijdrage leveren aan het vestigingsklimaat. Hiermee wordt de Leidse regio nog aantrekkelijker voor internationals, internationale bedrijven, kennisinstellingen en organisaties om zich hier te vestigen en te blijven.

In 2017 is de basis voor het Expat Centre neergezet, door het aanbieden van de gemeentelijke inschrijving van internationals die wonen of werken in de bij Economie071 aangesloten gemeenten. Het ECL is daarmee een regio-centrum geworden. Het ECL controleert nu ook de bron-documenten, waardoor een extra bezoek aan het Stadhuis overbodig is geworden. Het marketingplan is opgesteld en met de uitvoering is gestart. De website is geheel vervangen en biedt internationals de mogelijkheid zelf een afspraak te reserveren voor inschrijving: het klantcontactcentrum van de gemeente Leiden is daarvoor dus niet meer nodig. Verder hebben social media veel aandacht gekregen en zijn er verschillende events georganiseerd om de international community bij elkaar te brengen. Daarnaast wordt het ECL als kenniscentrum ingeschakeld voor vraagstukken rondom internationaal onderwijs in de regio, internationale studenten en internationalisering in het algemeen.

Nu de basisvoorzieningen van het Expat Centre ingericht zijn, is het zaak in 2018 de services aan internationale (kennis-)werkers uit Leiden en de Leidse regio volgens een one-stop-shop aan te bieden en uit te breiden. Concreet betekent dit dat het Expat Centre steeds meer dé partij wordt voor groeiende aantallen internationals voor de benodigde overheidsdienstverlening, informatievoorziening, private services en sociale activiteiten in zowel de oriëntatiefase ('coming to'), de eerste fase na aankomst in de Leidse regio ('settling in'), de fase van socialisatie en integratie ('living in') alsmede bij het vertrek uit de regio ('leaving to'). Het uitbouwen van het ECL als kenniscentrum zal ook veel aandacht krijgen.

Regionaal Investeringsprogramma EPZ

In samenwerking met de Metropoolregio Rotterdam Den Haag, de Economische Programmaraad Zuidvleugel, de provincie Zuid-Holland, de Drechtsteden en Holland Rijnland is in 2016 een Regionaal Investeringsprogramma opgesteld met daarin de gezamenlijke ambitie die inzet op economische structuurversterking en het beter benutten van de agglomeratiekracht van onze regio. Het investeringsprogramma is gericht op (extra) financiële bijdragen van het rijk, Europese fondsen en private investeerders die een extra impuls aan de projecten kunnen geven. Het zwaartepunt van de Leidse inbreng ligt bij de Campus Leiden (Bio Science Park + Stationsgebied) en de OV verbindingen met de rest van de

Randstad. De discussie over de OV schaa sprong in het licht van de verstedelijkingsopgave voor dit westelijk deel van Nederland en de lobby richting het Rijk vindt mede plaats aan de EPZ tafel. De Campus Leiden is van groot belang voor de economische structuurversterking van de zuidvleugel en kan de internationale concurrentiekracht en agglomeratiekracht verbeteren.

Effectindicatoren bij 3 B Faciliteren en stimuleren van ondernemen

Effectindicator	Realisatie	Streefwaarden				Bron
		2018	2019	2020	2021	
Doel 3B1 Sterker ondernemersklimaat						
3B1.a Aantal startende bedrijven in Leiden	526 (2013) 770 (2014) 1.311 (2015)	890	900	910	920	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3B1.b Rapportcijfer 'Dienstverlening gemeente aan ondernemers'	5,8 (2016)	6,0	-	6,5	-	POK*

* De Peiling Ondernemingsklimaat (POK) is in Leiden in 2016 voor het eerst gehouden. We zullen deze enquête elke twee jaar herhalen.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidsterrein 3C Marketing en promotie

De gemeente richt zich op het aantrekken van bezoekers en langer verblijf van hen in de stad. Leiden Marketing, het Cultuurfonds Leiden en het Centrummanagement Leiden spelen daarbij een sleutelrol.

Het 'merk' Leiden is van groot belang voor de aantrekkingskracht van Leiden. Citymarketing is een belangrijk instrument voor de opbouw van een sterk imago voor de stad. Leiden Marketing richt zich, als de citymarketingorganisatie voor Leiden, op de citybranding van de stad rondom de 2 kernwaarden van Leiden: Cultuur en Kennis. Doel is het genereren van maximale economische spin-off voor de stad, door het structureel behouden en aantrekken van bezoekers, bedrijven, studenten, kenniswerkers en Expats.

De citymarketing richt zich op het werven van bedrijven, maatschappelijke organisaties, studenten en bewoners die zich in de stad willen vestigen en op bezoekers die ons recreatief of zakelijk (bijvoorbeeld congressen) bezoeken. Door middel van marketing en promotie toont Leiden wat het als stad in huis heeft. En dat is indrukwekkend veel: de historische binnenstad met ruim 2.000 monumenten, een rijke geschiedenis van geboorteplaats Rembrandt van Rijn tot de stad van Pilgrimfathers, het bijzondere grachtennetwerk, het grote en bijzondere aanbod aan musea en de vele fraaie, soms verborgen hofjes, aantrekkelijke sfeer met festivals en evenementen van hoge kwaliteit als 'Signatures Festival' en de 'Nacht van Kunst & Kennis', de levendigheid van de binnenstad, de prachtige woonomgeving, krachtige beroepsbevolking en voor Leiden uiteraard de universiteit, de kennisinstellingen en het Bio Science Park.

Doelen en prestaties bij 3C Marketing en promotie

Doel	Prestatie
3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden	3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid
	3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteiten campagne binnenstad
	3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad

3C1.1 Citymarketing en stimulering toeristische aantrekkelijkheid

Betreft de uitvoering van de activiteiten uit de uitvoeringsovereenkomst Leiden Marketing 2015-2018 en het meerjarige visiedocument van Leiden Marketing voor de citymarketing 'Leiden 2020', met de pijlers Cultuur, Kennis en Gastvrijheid. Met op de begane grond de VVV-winkel en op de bovenetages de backoffices van Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden, Cultuurfonds Leiden en Ondernemersfonds Leiden, geldt het Handelshuis (Stationsweg 26) als hét centrum voor de stimulering van de Bezoekerseconomie van Leiden.

In 2018 wordt met Leiden Marketing gesproken over de evaluatie en verlenging van de uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2019-2022. Gericht op de gastvrije ontvangst en langer verblijf van de bezoekers zijn, als onderdeel van het programma Binnenstad, diverse projecten in uitvoering. Met het openen van de Catherinasteeg in het Aalmarktproject en het ontstaan van ons nieuwe winkelrondje zal ook het winkelen als een van de redenen om Leiden te bezoeken meer worden gepromoot. Het betreft onder meer de afronding van de toeristische bewegwijzering met zogenaamde 'driehoeks-informatiepanelen (informatie over de wandelroutes Singelpark en Leidse Loper; plattegrond met aanduiding van de sfeergebieden in het centrum en actuele informatie over evenementen en activiteiten in de stad) en de 'Rembrandt strategische aanpak' (als voorloper voor het Rembrandtjaar 2019).

In 2018 vindt ook de verdere ontwikkeling en voorbereiding van de themajaren plaats. Voor 2018/Water; 2019/ Jonge Rembrandt en 2020/Mayflower 400. In deze projecten zijn Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden en de Cultuurmakelaar vaste partners.

Voor 2018 wordt aangehaakt bij het door het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) en onder meer de provincie Zuid-Holland ingestelde landelijke themajaar. Juli 2018 vindt er, op initiatief van de Stichting Historische Haven Leiden, een grote meerdaagse reünie plaats van het Historisch Bedrijfsvaartuig. Naar verwachting komen er ruim 200 kleine en grote historische bedrijfsvaartuigen naar Leiden. Verder is er in samenwerking met de bedrijven en instelling in de stad en het omliggende Hollandse Plassengebied een aanvullend programma ontwikkeld.

In 2018 verbeteren wij de voorzieningen in de passantenhaven. Met ingang van het vaarseizoen 2018 wordt het beheer van de gemeentelijke passantenhaven, vanuit veiligheidsoverwegingen, niet meer verzorgd door de brugwachters van de Schrijversbrug. De brugwachters zullen zich nog uitsluitend bezig houden met de bediening van de bruggen. Voor het beheer van de passantenhaven wordt de functie van Havenmeester ingesteld, als onderdeel van het cluster Beheer. De nautische voorzieningen (sanitair e.d.), de routing en de